

HUDEBNÍ MOTIVY S NUMERICKÝMI KOMPONENTY V ČESKÉ, CHORVATSKÉ, SRBSKÉ A BULHARSKÉ FRAZEOLOGII¹

Pavel Krejčí

Filozofická fakulta, Masarykova univerzita,
Brno, Česko

Idiomy a frazémy, v jejichž struktuře se nachází komponent z oblasti hudby, jsou poměrně běžné. Hudební nástroje (především), ale třeba i sám pojem *píseň* (chorv. *pjesma*, srb. *pesma*, bulh. *pesen*) se ve frazémeh objevují nezářídka (srov. čes. *labutí píseň*, chorv. *labuđa pjesma*, bulh. *лебедова песен*; čes. *jiná písnička*, chorv. *druga pjesma*, srb. *druga pesma* aj.). Frekvence výskytu numerických komponentů je ve frazémeh ještě mnohonásobně vyšší. Mnohdy odráží nepřirozený/přirozený počet něčeho v kontrastu s počtem přirozeným/nepřirozeným (*mít jen dvě ruce, jednooký mezi slepými, páté kolo u vozu* aj.), často symbolizuje nějakou úplnost (*mít všech pět pohromadě, oblíznout všech deset* aj.), přičemž výčet frazeologických významů se těmito dvěma ukázkami pochopitelně zdaleka nevyčerpává.

Lze však narazit na frazémy, v jejichž lexikální struktuře se komponenty z obou tematických skupin vyskytují současně? Odpověď se pokusíme dát v našem skromném příspěvku. V něm budeme kontrastivní metodou analyzovat situaci v českém, chorvatském, srbském a bulharském jazyce. Jako zdroj nám poslouží příslušné frazeologické slovníky – především druhý a třetí svazek čtyřsvazkové

¹ Příspěvek vznikl v rámci specifického výzkumu na Masarykově univerzitě – projekt *Současné trendy ve výzkumu slovanských literatur, jazyků a kultur* (MUNI/A/0790/2013).

Pavel Krejčí

ho *Slovníku české frazeologie a idiomatiky* (Výrazy neslovesné – dále SČFI-VN a Výrazy slovesné – dále SČFI-VS, 2. vyd., 2009), dvojsvazkový *Frazeologický slovník bulharského jazyka* (Фразеологичен речник на българския език, dále FRBE1, 1974, 1975), *Frazeologický slovník srbochorvatského jazyka* (Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika, dále FRHSJ, 1982), *Frazeologický slovník srbského jazyka* (Фразеолошки речник српског језика, dále FRSJ, 2012) a *Chorvatský frazeologický slovník* (Hrvatski frazeološki rječnik, dále HFR, 2003). Ohledně hudební faktografie si v případě potřeby posloužíme různými jazykovými mutacemi Wikipedie – třebaže jsme toho názoru, že tento mezinárodně oblíbený zdroj vědomostí nebývá pro získávání řady odborných specializovaných informací příliš spolehlivý, přesto s ohledem na charakter našeho příspěvku budeme některé nelingvistické údaje z Wikipedie čerpat, samozřejmě s dostatečnou mírou obezřetnosti a posuzování jejich věrohodnosti.

Zjištěné frazémy, které kombinovaly numerický a hudební komponent, byly poměrně řídké, přesto však výsledek v kontrastivním aspektu stojí za bližší komentář. Excerpované příklady můžeme uspořádat do dvou skupin. Do první soustředíme takové frazémy, které ve své struktuře obsahují jako klíčový komponent substantivum *housle* (chorv. *violina*, srb. *виолина*, bulh. *цигулка*), tedy strunný smyčcový nástroj. Do druhé pak soustředíme takové frazémy, které ve své struktuře obsahují jako klíčový komponent substantivum označující nějaký druh *píšťaly* (chorv. *svirala*, srb. *свирала*, bulh. *кавал*, *дудук*), tedy dechový nástroj.

I Housle – violina – виолина – цигулка

1.1 Formální hledisko

Tento hudební nástroj se vyskytl v kombinaci s řadovou číslovkou ve všech sledovaných jazycích. SČFI-VN (2009: 105) uvádí frazémy *první housle* a *druhé housle*, v SČFI-VS (2009: 212) se vyskytují očekávané slovesné variantní podoby *hrát (někde) první housle*, resp.

hrát (někde) druhé (druhý) housle. Identické frazémy získáme, budeme-li společně jako chorvatské posuzovat příklady v HFR a FRHSJ; neslovesná podoba *prva violina* se vyskytuje ve FRHSJ (1982: 740) i HFR (2003: 334), podobu *druga violina* však zaznamenává pouze HFR (tamtéž). Slovesné varianty jsou pro změnu zaznamenány výhradně ve FRHSJ (tamtéž): *igrati (svirati) prvu violinu*, resp. *igrati drugu violinu* (bez uvedení alternace na pozici slovesa). Slovník srbské frazeologie uvádí nominální variantu *prva violina* (FRSJ 2012: 106) a slovesné podoby buď se slovesem „hrát“ – *svirati (igrati) prvu violinu* a *svirati (igrati) drugu violinu* (FRSJ 2012: 106, 825), nebo se slovesem „být“ – *biti prva violina* a *biti druga (trepa) violina* (FRSJ 2012: 106). Bulharština se omezuje pouze na slovesné frazémy – FRBE2 (1975: 277), nabízí podobu *svira прва цигулка а свира втора цигулка*.

Všechny sledované jazyky tedy nabízejí neslovesné podoby *první housle* a *druhé housle* a slovesné podoby se slovesným komponentem *hrát*. Srbský frazeologický slovník navíc nabízí i další slovesnou variantu se slovesem *být* (srov. též dále francouzská podoba) a jako pozoruhodnější se tu určitě jeví uvedení syntagmatu „třetí housle“. Pokud jde o původ zkoumaných nominálních frazémů, ty vznikly zjevně frazeologizací hudebních termínů *první housle* a *druhé housle*, které označují dva samostatné houslové hlasy v orchestru, přičemž první housle tvoří nejčastěji 16 hráčů hrajících z hlediska skladby významnější party, kdežto druhé housle tvoří nejčastěji 14 hráčů hrajících méně významné party.² Frazeeologizace těchto termínů proběhla i v nejvýznamnějších evropských jazycích – srov. angl. <play> *first fiddle*, <play> *second fiddle*; něm. *die erste Geige* <spielen>, *die zweite Geige* <spielen>; fr. <être le> *premier violon*; rus. *первая скрипка*, *вторая скрипка*, *играть первую скрипку*, *играть вторую*

² Srov. např. WIKIPEDIA: Housle. In: *Wikipedia* [online]. San Francisco: Wikipedia Foundation, Inc., 2014. [cit. 9. 8. 2014]: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Housle>; WIKIPEDIA: Violine. In: *Wikipedia* [online]. San Francisco: Wikipedia Foundation, Inc., 2014. [cit. 9. 8. 2014]: <http://de.wikipedia.org/wiki/Violine>; WIKIPEDIA: Violin. In: *Wikipedia* [online]. San Francisco: Wikipedia Foundation, Inc., 2014. [cit. 9. 8. 2014]: <http://en.wikipedia.org/wiki/Violin>

скрипку (SČFI-VN 2009: 105, SČFI-VS 2009: 212), ačkoliv třeba pro „druhé housle“ SČFI francouzský ekvivalent neuvádí. Lze tedy vyslovit předpoklad, že frazémy s formální účastí nominálního syntagmatu „první“, resp. „druhé housle“ jsou celoevropsky rozšířené. Srbské „třetí housle“ však oporu v hudebním prostředí nemají. Jednoduché orientační nahlédnutí do vyhledávače Google rovněž nenabízí nějaké významnější výsledky s vloženým frazémem *sviratu trepey violinu* (ty jsou prakticky nulové), avšak zajímavé je v tomto ohledu zjištění, že více pozitivních výsledků přineslo otestování potenciálního českého frazému <hrát> *třetí housle*:

Němčina hraje v EU stále třetí housle (titulek)

„V EU je němčina pro každého páteho občana mateřštinou, každý třetí jí hovoří jako cizím jazykem. Němčina tak má v Evropě nejvíce rodilých mluvčích a na seznamu cizích jazyků Evropanů leží na druhém místě. Přesto hraje v institucích EU ve srovnání s angličtinou a francouzštinou podřadnou roli, a to i přesto, že by měl platit domluvený jazykový režim – členské státy se totiž dohodly vedle angličtiny a francouzštiny na němčině jako pracovním jazyce.“³

Favorité hráli až třetí housle (titulek)

„Mazání bylo opět pro většinu hráčů obtížné a spousta finalistů musela využít opakovaného startu. Nejlépe ho zužitkoval Vláda Volčko. Perfektně nastudoval dráhu a ve finále dal jako jediný třikrát dvoustovku. Zbytek finalistů přidal dohromady jen další čtyři, takže je nasnadě, že Vláda ve finále dominoval. Kromě prvního místa vyhrál i kategorii C a měl výrazně nejlepší průměr 209,14. Jen v prvních dvou hrách se ho udržel Ludvík Filípek, který bral stříbro a vyhrál kategorii B. Pomyslné třetí housle pak hrála čtveřice favoritů, která bojovala o bronz.“⁴

³ Viz SOCHOREK, R.: Němčina hraje v EU stále třetí housle. In: *Sochorek.cz* [online]. 10. 5. 2007. [cit. 9. 8. 2014]: <http://www.sochorek.cz/cz/pr/blog/1178840364-nemcina-hraje-v-eu-stale-treti-housle.htm>.

⁴ Viz RÝDEL, J.: Favorité hráli až třetí housle. In: *Bowling Web* [online]. červen 2011. [cit. 9. 8. 2014]: <http://www.bowlingweb.cz/turnaje/favorite-hrali-az-treti-housle/>

Francie nehraje (jen) třetí housle (titulek)

„Ano, na první pohled se sice zdá, že se hlavní partie o budoucnost země (a potažmo celého regionu) hraje mezi Spojenými státy americkými a Ruskou federací – dílem kvůli překvapivému ruskému tahu, dílem pro zdánlivou bezradnost Američanů – nemusí tomu ale být zcela. (...) Francie, která zdánlivě nyní hraje ty diplomatické „třetí housle“, se každopádně chová způsobem, k němuž se to naše oblíbené české přirovnání o „mnichovanství“ příliš nehodí. To by nás jako Evropany mohlo zajímat. Jaká je vlastně v případě Sýrie česká diplomacie?“⁵

„Uvedená sezóna totiž byla pro mladoboleslavskou automobilku klíčová – s bilancí 3013 prodaných vozidel (meziročně +59 %) se dostala do čela domácího žebříčku a hned v následujícím roce svoji pozici upevnila posílením na 4452 jednotek. V předcházejícím období (1935) přitom hrála svým výsledkem 1881 automobilů až třetí housle za Tatrou a Pragou.“⁶

Z tohoto orientačního nahlédnutí lze učinit závěr, že frazém <hrát> *třetí housle* se určitě vyskytuje v češtině (byť v SČFI zaznamenán není) a jeho nominální syntagma lze chápat jako účelový derivát z ustáleného syntagmatu „druhé housle“. Řadová číslovka *třetí* celému frazému dodává – jak z výše uvedeného materiálu plyne – doplňující, zpřesňující význam, o němž budeme podrobněji hovořit dále.

1.2 Sémantické hledisko

Významy frazémů s nominálním syntagmatem „**první housle**“ bývají definovány velmi podobně: <hrát> *první housle* „mít rozho-

⁵ Viz BROŽ, J.: Francie nehraje (jen) třetí housle. In: *Český rozhlas Plus* [online]. 17. 9. 2013. [cit. 9. 8. 2014]: http://www.rozhlas.cz/plus/nazory/_zprava/josef-broz-francie-nehraje-jen-treti-housle--1258301

⁶ VACEK, Z.: Škodovkou na Sněžku i kolem světa. Praha: Grada publishing, a. s., 2010. In: *books.google.cz* [online]: http://books.google.cz/books?id=q4Qn2vh_U04C&pg=PA154&dq=skodovkou+na+snezku+i+kolem+sveta&hl=sk&sa=X&ei=UcntU9MRg6XiBiC8gKgG&ved=0CC4Q6AEwAA#v=onepage&q=skodovkou%20na%20snezku%20i%20kolem%20sveta&f=false

dující místo a vliv, ovlivňovat něco zásadně nebo o tom především rozhodovat“ (SČFI-VS 2009: 212); *igrati (svirati) prvu violinu* „biti najvažniji/najutjecajnji u kakvu poslu, voditi glavnu riječ, davati ton čemu“ (FRHSJ 1982: 740); *sviratu (igratu) prvu violinu* „имати главну реч у нечему, бити главни“ (FRSJ 2012: 825); *svirja прва цигулка* „имам првостепенно значење, имам голямо влијание“ (FRBE2 1975: 277). Podstatnými výrazy charakterizujícími význam „prvních houslí“ jsou tedy *hlavní, prvořadý, rozhodující*.

Významy frazémů s nominálním syntagmatem „**druhé housle**“ bývají definovány rovněž velmi podobně: *hrát druhé (druhý) housle* „mít někde (už) druhořadou, podřadnou úlohu, nebýt (tak) důležitý a nerozhodovat o ničem“ (SČFI-VS 2009: 212); *igrati drugu violinu* „biti od drugorazrednoga značenja“ (FRHSJ 1982: 740); *sviratu (igratu) drugu (treću) violinu* „имати, играти споредну улогу, бити од другоразредног значаја“ (FRSJ 2012: 825); *svirja втора цигулка* „нямам особено значење или влијание, имам второстепенно значење“ (FRBE2 1975: 277). Podstatnými výrazy charakterizujícími význam „druhých houslí“ jsou tedy *vedlejší, druhořadý, podřadný*.

Lze tedy říci, že zatímco v hudebním světě jsou druhé housle možná méně významnou, ale z hlediska celkového hudebního projevu stejně důležitou součástí orchestru jako první housle, ve světě frazeologie došlo k absolutizaci reálného významu „druhých houslí“ ve směru od „méně významné“ k „nevýznamné“. Oba idiomy se rovněž dají vnímat jako frazeologická antonyma, což také například SČFI potvrzuje.

Význam frazému s nominálním syntagmatem „**třetí housle**“ je ve FRSJ definován stejně jako „druhé housle“, podle tohoto slovníku se de facto jedná jen o lexikální variantu. Český materiál však toto nepotvrzuje. Všechny čtyři zjištěné realizace českého frazému *hrát třetí housle* popisují sice postavení svých subjektů (němčina; čtyři bowlingoví favorité; Francie; automobilka Škoda) jako „nikoliv nejvýznamnější“, avšak toto jejich postavení upřesňují z hlediska pořadí – těmi významnějšími jsou pokaždé *dva* srovnávané subjekty (angličtina a francouzština; bowlingoví hráči Vláda Volčko a Lud-

vík Filípek; USA a Rusko; automobilky Tatra a Praga), autory textů implicitně vnímané jako „první“ a „druhé housle“. Ten, kdo je v pořadí za touto vedoucí dvojicí, nebo s ní nějak soupeří (spíše neúspěšně), pak podle této logiky hraje „třetí housle“. Autoři textů tak vlastně pořadí houslí chápou jako obraz pořadí obecně, aniž by si uvědomovali, že při tomto jejich implicitním rozdělení „houslových partů“ dochází k jisté disharmonii mezi ustáleným frazeologickým významem idiomu *hrát druhé housle* (použitým ovšem jen implicitně) a realitou, kterou pomocí zvolených idiomatických prostředků zachycují do svého frazeologického obrazu světa. Ať už totiž přidělíme význam „druhých houslí“ kterémukoliv z dvou výše uvedených úspěšnějších subjektů, k takovému přidělení budeme mít jednu podstatnou výhradu – žádný z nich totiž nevykazuje pořadnost, druhohradost, méněcennost, a to ani v případě, kdy je pořadí na prvním a druhém místě známo (stříbrný L. Filípek ze zprávy o bowlingovém závodu). Jedná se naopak o víceméně rovnocenné, tedy stejně úspěšné soupeře, frazeologicky o „hráče prvních houslí“. Teprve třetí subjekt, nepřesně označený jako „třetí houslista“ fakticky hraje frazeologické *druhé housle*. Dobře to dosvědčuje vyjádření nespokojenosti s takovýmto stavem (postavení němčiny v EU), nemožnost bojovat o vítězství (favorité v bowlingu bojovali pouze o bronz), resp. (úspěšná) snaha původní nepříznivý stav změnit (role Francie v syrském konfliktu; počet prodaných automobilů Škoda v porovnání s konkurencí). Význam českého frazému *hrát třetí housle* bychom tedy mohli na základě shromážděných příkladů popsat jako „mít někde pořadnou úlohu, nebýt (tak) důležitý (pouze ve srovnání s dvěma dalšími úspěšnějšími subjekty, konkurenty)“.

2 Píšťala – svirala – свирала – кавал, дудук

2.1 Formální hledisko

Tento hudební nástroj se vyskytl v kombinaci s řadovou číslovkou pouze ve frazémeh chorvatských, srbských a bulharských. Nume-

rický komponent označuje na píšťale vždy jen pořadí (posledního) otvoru. V chorvatské a srbské frazeologii se shodně vyskytuje substantivní komponent *svirala/свирала* a numerický komponent *deveta/девета*, jenž variuje s adjektivem *posledni (zadnja/zadња, posljednja/последња)*, na čemž se shodují všechny tři slovníky: *zadnja (deveta) rupa na svirali* (HFR 2003: 269), *deveta (zadnja, posljednja) rupa na svirali* (FRHSJ 1982: 593), *deveta (последња, задња) рупа на свирали* (FRSJ 2012: 824). V bulharské frazeologii se tradiční lidový hudební nástroj podobný píšťale nazývá *кавал* nebo *дудук* a numerický komponent může mít hned trojí podobu: *седма, девета* a *десета* (na rozdíl od srštiny a chorvatštiny se tu však nevyskytuje podoba s komponentem „poslední“ – **последна*): *седма (девета, десета) дупка на кавала* (FRBE2 1975: 285, FRBE1 1974: 250, 255), nářeční *девета дупка у дудука* (FRBE1 1974: 251); zvláštností bulharštiny je podoba frazému s jmennou částí predikátu *роден на деветата дупка на кавала* (FRBE2 1975: 256).

Frazémy jsou ve slovnících zachyceny prakticky výhradně ve jmenné podobě (struktura A–S–prep–S), s výjimkou posledního bulharského příkladu, jehož strukturu lze schematicky vyjádřit A–prep–A–S–prep–S. Jako řadová číslovka označující pořadí pomyslného otvoru se uplatňuje především 9. (v šesti případech), jedna bulharská varianta má numerický komponent 10. a jedna 7. Variace číslovkového komponentu je podle našeho názoru způsobená historicky nestejným počtem otvorů, které se na nejrůznějších typech píšťal vyskytují. Srbské a chorvatské slovníky ještě zaznamenávají alternaci numerického komponentu s adjektivem *posledni*, což žádný zkoumaný bulharský frazeologický slovník neuvádí.

2.2 Sémantické hledisko

Významy frazémů popsaných z formálního hlediska v předchozí kapitole bývají definovány rovněž velmi podobně: *zadnja (deveta) rupa na svirali*: „1. čovjek kojega okolina ne cijeni; 2. posljednji (nevažan) dio cjeline“ (HFR 2003: 269); *deveta (zadnja, posljednja) rupa na svirali* „posve bezvrijedna nezanimljiva stvar; posve nevažna osoba“

(FRHSJ 1982: 593); *девета (последња, задња) руна на свирали* „а) нешто неважно, споредно, безвредно, незанимљиво; б) неважна особа, човек којег околина нимало не цени“ (FRSJ 2012: 824); *седма (девета, десета) дупка на кавала, роден на деветата дупка на кавала* i *девета дупка у дудука* „човек, којто няма значение, влияние; ненужен, излишен човек“ (FRBE1 1974: 250, 251, 255; FRBE2 1975: 256, 285). Rozdíl je patrný pouze v tom, že srbské a chorvatské frazémy se dají použít též pro označení bezvýznamnosti nějaké věci (FRHSJ a FRSJ mají tento význam dokonce jako první), kdežto jejich bulharské ekvivalenty s touto možností – alespoň dle výkladu FRBE – nepočítají, subjektem je vždy člověk.

Čeština frazémem s obdobnou lexikální strukturou (kombinace numerického komponentu a dechového nástroje) a analogickým významem nedisponuje (alespoň SČFI nic takového neuvádí), avšak za překladový ekvivalent můžeme bez váhání považovat dobře známý frazém *být (bejt) páté (pátý) kolo u vozu* „být (někde) zcela bezvýznamný nebo nepotřebný, zbytečný a navíc; být (někde) ostatními zcela přezíran“ (SČFI-VS 2009: 290, v neslovesné podobě *páté kolo u (od) vozu* viz SČFI-VN 2009: 141), který nabízí s ohledem na téma našeho příspěvku alespoň přítomnost číslovky. Tento frazém – na rozdíl od „píšťalového“ – však má i odpovídající ekvivalenty v dalších námi zkoumaných jazycích: chorv. *peti kotač na kolima* „suvišan, prekobrajan, nepotreban“ (HFR 2003: 125) nebo *<biti> peti kotač u (na) kolima* „biti suvišan, nepotreban“ (FRHSJ 1982: 267); srb. *bitu netu točak <u kolima>* „бити сувишан, непотребан“ (FRSJ 2012: 425); bulh. *нето колело <в колата>* „маловажен или ненужен човек някъде“ (FRBE2 1975: 116). SČFI-VN (2009: 141) pak uvádí i německý (*das fünfte Rad am Wagen*), francouzský (*la 5ème roue de la charrette*) a ruský (*пятое колесо в телеге*) ekvivalent, nikoliv však anglický. Máme tedy co do činění s celoevropsky poměrně rozšířeným frazémem. Zatímco však u „píšťalových“ frazémů znamená „x-tá díra“ poslední reálně existující otvor, u „pátého kola u vozu“ je počítaný předmět reálně neexistující.

Závěr. Z našeho náhledu mezi české, chorvatské, srbské a bulharské frazémy, které ve své struktuře obsahují současně hudební i numerický komponent, plyne, že ve všech jazycích se vyskytují pouze frazémy s nominálními syntagmaty „první housle“ a „druhé housle“; narazili jsme i na variantu „třetí housle“ – v srbském frazeologickém slovníku (*трећа виолина*), který ji uváděl jako synonymní k *друга виолина*. Pokus o zadání tohoto frazému do vyhledávače Google však výskyt v srbských textech nepotvrdil. Stejný pokus naopak potvrdil výskyt frazému *třetí housle* v českém jazyce, třebaže český frazeologický slovník jej neuvádí. Jeho frazeologický význam ale není zcela synonymní s idiomem *druhé housle*, neboť obsahuje jeden zpřesňující sémantický rys, jak jsme doložili na excerpovaných realizacích. Všechny zkoumané jihoslovanské jazyky – na rozdíl od češtiny – dále disponují frazémem, v jehož struktuře se vyskytuje hudební komponent „píšťala“ a numerický komponent spojený se substantivem „díra, otvor“ (chorv. *rupa*, srb. *pyna*, bulh. *дупка*). Sémantika těchto frazémů a rovněž „druhých houslí“ (ale i „třetích houslí“) je výrazně negativní a velmi podobná – označuje něco nebo někoho nevýznamného, druhořadého, nedůležitého. Pozitivně naproti tomu vyznívá sémantika frazému *první housle*. Oba sledované typy frazémů (se strunným i dechovým hudebním nástrojem) mají svůj původ v kulturní činnosti člověka, a to jak v kultuře vyhrazené městu a vyšším stavům (první, resp. druhé housle jako součást velkého orchestru), tak i v kultuře lidové, venkovské (frazémy obsahující jako komponent určitý typ píšťaly, tedy populární lidový hudební nástroj).

LITERATURA

- MATEŠIĆ, J.: *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*. Zagreb: Školska knjiga, 1982. [FRHSJ]
 MENAC, A. – FINK-ARSOVSKI, Ž. – VENTURIN, R.: *Hrvatski frazeološki rječnik*. Zagreb: Ljevak, 2003. [HFR]
Slovník české frazeologie a idiomatiky. Výrazy neslovesné. 2. vyd. Red. F. Čer-

- mák, V. Červená, M. Churavý, J. Machač, V. Mejstřík. Praha: Leda, 2009. [SČFI-VN]
- Slovník české frazeologie a idiomatiky. Výrazy slovesné*. 2. vyd. Red. F. Čermák, J. Holub, J. Hronek. Praha: Leda, 2009. [SČFI-VS]
- НИЧЕВА, К. – СПАСОВА-МИХАЙЛОВА, С. – ЧОЛАКОВА, К.: *Фразеологичен речник на българския език I*. София: Издателство на БАН, 1974. [FRBE1]
- НИЧЕВА, К. – СПАСОВА-МИХАЙЛОВА, С. – ЧОЛАКОВА, К.: *Фразеологичен речник на българския език II*. София: Издателство на БАН, 1975. [FRBE2]
- ОТАШЕВИЋ, Ђ.: *Фразеолошки речник српског језика*. Нови Сад: Прометеј, 2012. [FRSJ]
- BROŽ, J.: Francie nehraje (jen) třetí housle. In: *Český rozhlas Plus* [online]. 17. 9. 2013: http://www.rozhlas.cz/plus/nazory/_zprava/josef-broz-francie-nehraje-jen-treti-housle--1258301
- RÝDEL, J.: Favoritě hráli až třetí housle. In: *Bowling Web* [online]. červen 2011: <http://www.bowlingweb.cz/turnaje/favorite-hrali-az-treti-housle/>
- SOCHOREK, R.: Němčina hraje v EU stále třetí housle. In: *Sochorek.cz* [online]. 10. 5. 2007: <http://www.sochorek.cz/cz/pr/blog/1178840364-nemcina-hraje-v-eu-stale-treti-housle.htm>
- VACEK, Z.: Škodovkou na Sněžku i kolem světa. Praha: Grada publishing, a. s., 2010. In: *books.google.cz* [online]: http://books.google.cz/books?id=q4Qn2vh_U04C&pg=PA154&dq=skodovkou+na+snezku+i+kolem+sveta&hl=sk&sa=X&ei=UcntU9MRg6XiBIC8gKgG&ved=0C4Q6AEwAA#v=onepage&q=skodovkou%20na%20snezku%20i%20kolem%20sveta&f=false
- WIKIPEDIA: Housle. In: *Wikipedia* [online]. San Francisco: Wikipedia Foundation, Inc., 2014: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Housle>
- WIKIPEDIA: Violine. In: *Wikipedia* [online]. San Francisco: Wikipedia Foundation, Inc., 2014: <http://de.wikipedia.org/wiki/Violine>
- WIKIPEDIA: Violin. In: *Wikipedia* [online]. San Francisco: Wikipedia Foundation, Inc., 2014: <http://en.wikipedia.org/wiki/Violin>

Musical Motifs with Numerical Components in Czech, Croatian, Serbian and Bulgarian Phraseology

The paper analyses the phrasems *první (druhé, třetí) housle* and *deveta rupa na svirali, deveta dупka na kavala* as to their formal structure and semantics. In the first example it is interesting to point out the question of motivation and meaning of the variant *třetí housle*, in the second example we point out that the studied South Slavic phrasems do not have any formal equivalent in the Czech language.